

Deli Petra Eszter

A munkavállaló vétkességi alapú kárfelelőssége: az üzemi kockázat mint a limitált kártérítés jogi alapja és mozgatórugója a német munkajogban*

Bevezetés

A német munkajog nem rendelkezik olyan kodifikált törvénykönyvvel, amely a munkajogviszony egyes kérdéseit átfogóan szabályozná. A munkaszerződés (*Arbeitsvertrag*) egy polgári jogi kontraktus, az ún. szolgálati szerződés (*Dienstvertrag*) keretei közé illeszkedik. A német Polgári Törvénykönyv (*Bürgerliches Gesetzbuch*, továbbiakban BGB) 611. § (1) bekezdése értelmében a szolgálati kötelem visszsterhes magánjogi természetű jogügylet. Tárgyát képezheti a szolgálat nyújtásának minden formája [BGB 611. § (2) bek.] tekintet nélkül arra, hogy annak teljesítése egyszeri vagy tartós, illetve, hogy a kötelezett jogi pozíciója önálló vagy függő. Mivel ez a szerződéstípus természeténél fogva a klasszikus polgári jog ismertetőjegyeit viseli magán, a munkajogviszony alanyai között fennálló alá- és fölérendeltségi viszonyra nem képes reagálni. Ebből következik, hogy a privátautonómia és a felek egyenjogúsága által meghatározott szolgálati szerződést hozzá kell igazítani a munkajog kereteihez. Ennek eszköze egyrészt egyes munkajogi tárgyú jogintézmények külön törvényekben való szabályozása,¹ másrészt pedig a bírói jogfejlesztés. A folyamathoz szervesen kapcsolódik a *lex specialis derogat legi generali* jogelv és a (klauzikulán) *kógens* szabályozási jelleg.

A szolgálati szerződés és a munkaszerződés egymáshoz való viszonya a következőképpen szemléltethető. Minden munkaszerződés szolgálati szerződés, de nem minden szolgálati szerződés munkaszerződés. A szerződéstípusok egymással való kapcsolata természetesen kirajzolódik a felelősségtani kérdések esetében is. Amennyiben a szolgálati szerződés kötelezettje a kötelmi jogviszonyból származó kötelezettségét megszegi, úgy a hitelező követelheti ebből eredő kárának megtérítését [BGB 280. § (1) bek.]. Nem tartozik kártérítéssel a kötelem adósa, ha annak helytállási kötelezettsége a BGB 276. § (1) bekezdése szerint nem állapítható meg. Azaz a kötelezettnek legalább a gondatlansága kell, hogy átfogja a kötelezettségszegést. A munkaszerződés esetében kiindulópontunk, hogy a munkavállaló felelősségét érintő kérdéseket a német jogalkotó nem rendezi törvényi szinten. Látszólag azonban nem áll fenn joghézag, mivel a szolgálati szerződés kapcsán felvázolt kárfelelősségi szabályok irányadók lehetnek. Tételizzük fel, hogy a munkáltató kártérítési igénnyel lép fel a neki vétkes köteleességsértéssel kárt okozó munkavállalóval szemben a BGB 280. § (1) bekezdése alapján. Amennyiben a polgári jog szabályait alkalmazzánk, úgy a munkavállaló mind szándékos, mind pedig gondatlan maga-

* A tanulmány a Magyar Ösztöndíj Bizottság támogatásával, az Állami Eötvös Ösztöndíj keretében készült.

¹ Például a felmondási védelemről szóló törvény (*Kündigungsschutzgesetz*), az üzemi alkotmányról szóló törvény (*Betriebsverfassungsgesetz*), a munkaidőre vonatkozó törvény (*Arbeitszeitgesetz*).

tartás esetében köteles lenne a teljes kár megtérítésére [BGB 276. § (1) bek.]. Belátható, hogy ez a jogi megoldás – a munkaviszony természetére, annak személyes jellegére (BGB 613. §), illetve szociális meghatározottságára tekintettel – aránytalanul hátrányos helyzetbe hozná a munkavállalót. Így megállapítható, hogy ebben a kérdésben a jogalkotó által nem tervezett, ún. rejtett joghézag forog fenn.² Ennek feloldására – törvényi szabályozás hiányában – a jogtudománnyal együttműködő bírói jogfejlesztés hivatott.³ Azaz a német munkajogban maga a bírói gyakorlat alakítja ki, hogy milyen feltételek mellett, milyen jogalapra tekintettel, valamint milyen módon csökkenthető a kártérítés összege.

Jelen tanulmány tárgyköre a munkavállaló munkáltatóval szemben fennálló, vétkességi alapú felelősségének jogintézménye a német munkajogban. Középpontjában a korlátozott (limitált) kártérítés elvi és jogi alapjának vizsgálata áll,⁴ különös tekintettel az üzemi kockázat (*Betriebsrisiko*) jogintézményére. Mivel ez a fogalom nem ismert a magyar munkajogban, itt előljáróban annyit érdemes megjegyezni, hogy ez a jogi konstrukció világos példa arra, hogyan formálja a német bírói joggyakorlat – illetve a vele szervesen együttműködő jogtudomány – a polgári jog szabályait egy munkajog-konform felelősségi rendszer kialakításának céljából. Az üzemi kockázat alapvető jelentősége, hogy a munkáltató oldalán – vétkességtől független – helytállási kötelezettséget ismer el gondatlan károkozás esetében, ezáltal lehetővé téve a munkavállaló és a munkáltató közötti kárfelosztást. Ennek elvi megfontolása szerint a munkáltató is köteles bizonyos károkat illetve kárrészeket viselni, figyelemmel elsősorban arra a körülményre, hogy a munkavállaló az ő érdekében fejti ki hasznos hajtó tevékenységét.

A tanulmány a következőképpen épül fel. A bevezető gondolatokat követően a 2. pont a jogalap kérdésének jogirodalomban való intézményi fejlődésére irányítja a figyelmet.

A 3. pont a jogtudományban kialakított egyes teóriák bírói gyakorlatban való megjelenését mutatja be.

A tanulmány 4. pontja az üzemi kockázat jogintézményét állítja a középpontba. Megvizsgálásra kerül az annak alkotmányos vetülete, a gondatlanság körében kialakított egyes koncepciókhoz való viszonya, a joggyakorlatba való integrálásának jogtechnikai eszköze, valamint a vétkesség fokának megítélését, illetve a felelősséget befolyásoló hatása.

Végül az 5. pont a munkavállaló kártérítési felelősségének magyar modellje kapcsán tartalmaz következtetéseket.

² Karl Larenz: *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. Berlin, Springer Verlag, 1991, 258, 265.

³ Alfred Söllner: Das Arbeitsrecht im Spannungsfeld zwischen dem Gesetzgeber und der Arbeits- und Verfassungsgerichtbarkeit. In: *NZA 1992/16, 721–731, 721.*, Hans-Martin Pawlowski: *Methodenlehre für Juristen*. Heidelberg, C. F. Müller Verlag, 1999, 208.

⁴ Gregor Dornbusch – Ernst Fischermeier – Manfred Lövisch: *Fachanwaltskomment Arbeitsrecht*. Köln, Luchterhand, 2008, 924., Rüdiger Krause: Geklärte und ungeklärte Probleme der Arbeitnehmerhaftung. In: *NZA 2003/11, 577–586., 579.*

1. A kártérítés korlátozásának jogalapja körül kikristályosodott jogirodalmi álláspontok

A limitált kártérítés jogalapjának megjelölésével kapcsolatban számos jogirodalmi álláspont látott napvilágot. A kárösszeg korlátozását, illetve adott esetben elengedését célzó teóriák két csoportba sorolhatóak. Az egyik áramlat központi eleme egy – a felelősség megállapításához szükséges – tényállási elem tagadása (tényállás-orientált megoldás). Ehhez képest a másik irányzat a jogkövetkezmény redukcióját hangsúlyozza (jogkövetkezmény-orientált megoldás).⁵ Mindkét jogirodalmi vonulatnak közös kiindulópontja annak elismerése, hogy az ember természeténél fogva alkalomszerűen szükségképpen követ el hibákat (*typische menschliche Unzulänglichkeit*).⁶

A tényállás-orientált irányzat egyik jeles képviselője Rother, aki a munkaviszony tartamából (*Dauerschuldverhältnis*) indul ki és a munkavégzés minőségi meghatározottságát vizsgálja. A munkavégzésre mint folyamatra, illetve mint a munkafeladatok csoportjára tekint. Álláspontja szerint a gondos munkavállaló – figyelemmel emberi tökéletlenségére – alkalmanként természetesen vét kisebb hibákat. Hasonlóképpen igaz lenne ez a megállapítás egyebekben a munkáltatóra is, ha maga látná el a feladatokat. Ezért az ezzel összefüggésben keletkezett valamennyi kárért való korlátlan mértékben történő helytállás aránytalan eredményre vezetne. Véleménye szerint a tartós jogviszonyban a munkáltató csak közepes minőségű munkavégzést jogosult követelni. Így egyes hibák nem minősülhetnek köteleességszegésként (*Pflichtverletzung*), azaz azokért nem áll fenn a kártérítési kötelezettség sem. Rother párhuzamosan utal a BGB 243. § (1) bekezdésére, amely a kötelelem fajlagos meghatározásáról rendelkezik. Eszerint az adós a kereskedelemben szokásos minőséggel köteles szolgáltatni (*mittlere Art und Güte*).⁷ Ehhez kapcsolódóan egyebekben az is megjegyzendő, hogy a munkavállaló – tekintettel az érvénytelenségre, ezen belül pedig semmisségre vonatkozó rendelkezésekre – nem vállalhat kötelezettséget a lehetetlenre (*ultra posse nemo obligatur* jogelv).⁸

Az irányzat másik képviselője, Schnorr von Carolsfeld a jogellenesség (*Rechtswidrigkeit*) tagadásának elméletét dolgozza ki. Álláspontja szerint, ha a munkavállaló köteleességsértését, átlagos, emberi magatartásként – ennél fogva pedig eredendően tökéletlen magatartásként – értékeljük, úgy az nem jogellenes. Azaz a munkavállaló károkozása nem minden esetben és szükségképpen minősül egyben jogellenesnek is.⁹

Az áramlat egy harmadik megoldása már a vétkesség tényállási elemére fókuszálva a BGB 276. § (2) bekezdésében meghatározott, a forgalomban megkövetelt gondossági

⁵ Wolfhard Kohte: Umbruch in der Rechtsprechung zur Arbeitnehmerhaftung. In: *Jura* 1985/6, 304–314., 304., Gamillscheg és Hanau három kategóriát különböztet meg: a tényálláshoz, a vétkesség fogalmához illetve jogkövetkezményhez kapcsolódót (Franz Gamillscheg-Peter Hanau: *Die Haftung der Arbeitnehmers* Karlsruhe, Verlag Versicherungswirtschaft e. V, 1974, 38–39.)

⁶ Gamillscheg-Hanau i.m. 39.

⁷ Kohte 1985 i.m. 304., Werner Rother: *Haftungsbeschränkung im Schadensrecht*. München, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1965, 266–268., Uwe Reinhardt: *Die dogmatische Begründung der Haftungsbeschränkung des Arbeitnehmers*. Göttingen, Verlag Otto Schwartz & CO, 1977, 67–68.

⁸ Gamillscheg-Hanau i.m. 39.

⁹ Kohte 1985 i.m. 304., Gamillscheg-Hanau i.m. 39.

mércét (*im Verkehr erforderliche Sorgfalt*) kívánja korrigálni. A BGB 708. §-ának – amely a polgári jogi társaság tagjainak felelősségéről rendelkezik – analógia útján való alkalmazásával a munkavállaló a saját ügyeiben tanúsított gondossággal lenne köteles eljárni a munkaszerződésből folyó kötelezettségeinek teljesítése során (*Sorgfalt in eigenen Angelegenheiten*).¹⁰ Scheuerle és Steindorff ehhez az állásponthoz képest a BGB 276. § (2) bekezdésében meghatározott gondossági mércét sajátos munkajogi tartalommal kívánja megtölteni.¹¹

Mivel egyik teória sem volt alkalmas arra, hogy a limitált felelősség általános jogalapjává váljon, a jogtudomány a jogi problémát a jogkövetkezmény oldaláról igyekszik a továbbiakban vizsgálni.

A jogkövetkezmény-orientált áramlaton belül kialakult egyik teória szerint a kártérítés korlátozása – meghatározott esetekben – a felek között fennálló hallgatólagos, a felelősség kizárását célzó megállapodásból következik illetve abból levezethető.¹²

Egy másik álláspont már a munkáltatói közrehatást vizsgálja a polgári jog azon szabályára hivatkozva, amely károkozás tekintetében a károsulti vétkes közrehatást rendezni (BGB 254. §). Ha a munkáltató kár előidézésére jellegzetesen alkalmas munkával bízza meg a munkavállalót, úgy önmagában közrehat a később bekövetkező károkozásban. Tapasztalat szerint ezen esetekben a gondos munkavállaló a könnyebb súlyú hibákkal elkerülhetetlenül kárt okozhat. Megjegyzendő, hogy ez a konstrukció ugyanakkor csak arra alkalmas, hogy a munkáltató magatartását vétkességi alapon számítsa be.¹³ Egyesek szerint a munkáltató vétkes közrehatása annak ún. gondoskodási kötelességének megsértéséből (*Führsorgepflicht*) vezethető le, amelyből következően a munkavállalót a károk viselésének egy része alól mentesíteni kell.¹⁴

1964-től, elsősorban Gamillscheg és Hanau nyomán a jogirodalom már főszabályként az üzemi kockázatra mint vétkességtől független beszámítási pontra helyezi a hangsúlyt. Ez a jogi konstrukció, mint általános jogalap, alkalmas lehet arra, hogy a munkavállaló kárfelelősségét korlátozza, vagy adott esetben megszüntesse.¹⁵ Azaz a munkáltató alapvető károkért, illetve ezeknek egy részéért, amelyek az üzem érdekében végzett munka következményeként állnak elő, maga is felelősséggel tartozik.¹⁶ Meg kell említeni, hogy egyes szerzők a munkáltató oldalán értékelt – vétkességtől független – helytállási kötelezettséget a balesetbiztosítás jogából kívánják levezetni.¹⁷

¹⁰ Kohte 1985 i.m. 304., Ernst Steindorff: *Fahrlässigkeit der Arbeitnehmer*. In: JZ, 1959/1, 1–9., 1–4.

¹¹ Kohte 1985 i.m. 304., Wilhelm Scheuerle: *Der arbeitsrechtliche Fahrlässigkeitsbegriff und das Problem des innerbetrieblichen Schadensausgleiches*. In: RdA, 1958/7–8., 247–253., 251–252. Steindorff i.m. 1–9.

¹² Kohte 1985 i.m. 305., Gamillscheg–Hanau i.m. 37.

¹³ Scheuerle i.m. 251–252., Kohte, 1985 i.m. 305.

¹⁴ Kohte 1985 i.m. 305.

¹⁵ Kohte 1985 i.m. 306., Claus-Wilhelm Canaris: *Risikohaftung bei schadensgeneigter Tätigkeit in fremden Interesse*. In: RdA 1966/2 41–51., 41., 45., Gamillscheg–Hanau i.m. 46–47.

¹⁶ Hans-Wolfgang Kohte: *Arbeitnehmerhaftung und Arbeitgeberisiko*. Königstein, Athenäum, 1981, 227.

¹⁷ Kohte 1985 i.m. 306.

2. A bírói gyakorlat és a jogtudomány összefonódása

A felvázolt jogirodalmi irányzatok illetve ezeknek egyes teóriái, mint egyfajta együttes útkeresés, áthatották a bírói gyakorlatot. Azaz a bírói jogalkalmazás oldalán végbemennő jogfejlesztés elválaszthatatlanul hozzákapcsolódik a jogtudományhoz. Ebben a pontban az kerül felvázolásra, hogy a bírói jogfejlesztés mely elméletek mentén formálódott.

Az egykori Birodalmi Munkaügyi Bíróság (*Reichsarbeitsgericht*, RAG) a munkavállaló korlátozott kártérítésének kérdésében a felelősség hallgatólagos kizárása mellett foglalt állást.¹⁸ 1940-től már a munkajogviszony természetére, különösképp pedig a munkáltató gondoskodási kötelezettségére hivatkozik e körben. Ezt követően tilalmazott valamennyi kár munkavállalóra történő hárítása, ha a károkozásra könnyű fokú hiba folytán kerül sor. Olyan esetekben alapítja döntését erre a bíróság, amikor a munka jellegzetessége szerint nagy valószínűséggel lehet arra következtetni, hogy a gondos munkavállaló alkalomszerűen vét olyan hibákat, amelyek egyébként elkerülhetők lennének. Azokat a munkavállaló tehát gondatlanul okozza. Ugyanakkor az ilyen hibákkal, mint a munka teljesítése során megvalósuló tipikus tévedéssel – tekintettel az emberi tökéletlenségre – a tapasztalat szerint számolni lehet.¹⁹ Ebben a kategóriában jól láthatóan két elem olvad össze. Egyrészt a munka veszélyességi karaktere mint objektív tényező. Másrészt az emberi tökéletlenség mint szubjektív elem. Kár előidézésére tipikusan alkalmas munka (*gefahrreignete Arbeit*) többek között teherautó vezetése nagyvárosi forgalomban, hanyagavval töltött demizsonok targoncával történő áthelyezése, a feladatok alig elviselhető hőségben (pl. kohóban) való végzése.²⁰

1955 után a Legfelsőbb Szövetségi Bíróság (*Bundesgerichtshof* továbbiakban BGH) és a Birodalmi Munkaügyi Bíróság (*Bundesarbeitsgericht* továbbiakban BAG) fenntartja a kár előidézésére tipikusan alkalmas munka kategóriáját, és a kárfelelősség korlátozása tekintetében továbbviszi a munkáltató gondoskodási kötelezettségére való hivatkozást. A BAG nagytanácsának 1957-es döntése nyomán felelősségkorlátozásra már kizárólag ilyen privilegiált tevékenységi kör esetében kerülhetett sor.²¹ A tevékenység ilyenként való minősítése 1958-tól mint önálló tényállási elem jelenik meg a felelősségkorlátozás kapcsán. Azaz ekkortól kifejezetten és mindenekelőtt azt kellett eldöntenie a bíróságnak, hogy a munkavégzés bírt-e ilyen ismertetőjeggyel.²² Amennyiben ez pozitív megállapítást nyert, akkor volt csak helye limitált felelősségnek. Ekkortól vált a jogi kategória a felelősségkorlátozás

¹⁸ A Birodalmi Munkaügyi Bíróság 1926 és 1945 között működött. Jogutódja a Szövetségi Munkaügyi Bíróság, melyet 1954-ben alapítottak.

¹⁹ Kohte 1985 i.m. 306., Helmut Döring: *Arbeitnehmerhaftung und Verschulden*. Berlin, Duncker & Humblot, 1977, 23, Peter Lipperheide: *Arbeitnehmerhaftung zwischen Fortschritt und Rückschritt*. BB, 1993, 720–725, 721, Fachanwaltskomment Arbeitsrecht i.m. 923.

²⁰ Günther Küchenhoff: *Modernisierung des Schuldbegriffs aus arbeitsrechtlichen Einsichten*. AuR, 1969, 1093–204 itt nem stimmel az oldalszám, 194.

²¹ Reinhard Richardi – Otfried Wlotzke – Hellmut Wissmann – Hartmut Oetker: *Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht*. Band 1. München, Verlag C. H. Beck, 2009, 825. BAG GS 25.9.1957 AP RVO §§ 898, 899 Nr. 4. számú határozat.

²² Döring i.m. 25.

alkalmazhatóságának elsődleges és elengedhetetlen feltételévé, amely pozíciót a BAG 27.9.1994 GS 1/89 (A) számú határozatának meghozataláig meg is tartott. A bíróság ugyanis ekkortól valamennyi üzem érdekében végzett tevékenység (*betrieblich veranlasste Tätigkeit*) kapcsán elismeri a limitált kárfelelősséget és vizsgálja az üzemi kockázatot.

A BAG gyakorlatában a munkáltató gondoskodási kötelezettségére való hivatkozást a hetvenes évektől váltja fel az üzemi kockázat koncepciója. Azonban már egy 1966-os határozat szerint az üzemi rizikó mint önálló beszámításra alkalmas tényező jelenik meg: a kár okozására alkalmas tevékenység mind gazdasági, mind pedig technikai értelemben a munkáltató érdekköréhez tartozik, amire tekintettel nem megengedhető valamennyi kárnak a munkavállalóra történő hárítása (BAG 30.8.1966 1 AZR 456/65. számú határozat).²³ Kiemelendő a BAG 3.11.1970 1 AZR 228/70. számú határozata, amely szerint privilegizált tevékenység esetében a felelősség mértéke a munkavállaló vétkességéhez igazodik. Közepes fokú gondatlanság esetében valamennyi körülményre figyelemmel kell a kárt megosztani a felek között. Ebben a mérlegelésben a munkavállaló oldalán a vétkesség foka, míg a munkáltató oldalán az üzemi kockázat értékelendő. Az üzemi kockázat beszámításának eszköze a károsulti vétkes közrehatásról rendelkező törvényhely (BGB 254. §) analógia útján való alkalmazása (ld. 4.4.). A felek kárviselésének aránya e két oldal egymáshoz való viszonya szerint alakul azzal, hogy a munkáltatói oldalon esetlegesen figyelembe kell venni a közvetlen vétkes közrehatást is (BGB 254. §). Az üzemi kockázat ebben a tekintetben már mint a munkáltatói oldalon felelősséget megalapító körülmény értékelt.²⁴

A bírói joggyakorlat fejlődése szempontjából – ahogyan arra utaltunk a privilegizált tevékenységi kör kapcsán is – a BAG 27.9.1994 GS 1/89 (A) számú határozata kiemelkedő jelentőséggel bír. Ekkortól ugyanis az üzemi kockázat valamennyi üzemi tevékenység esetében alkalmazást nyer. A munkához, illetve a munkáltatáshoz kapcsolódó veszélyesség – többek között a termelésben használt berendezések, a termelési folyamat maga, az előállított termék – a munkáltatói oldalon minden esetben értékelendő, amely önmagában limitált felelősséghez vezet. A munkáltató jogosult és kötelezett megszervezni az üzemet, és irányítani a munkafolyamatokat. A munkavállaló csupán integrálódik ebbe a szervezeti egységbe abból a célból, hogy egyedül vagy kollégáival együtt a munkáltató által annak a saját felelősségére kitűzött célt elérje. Így többek között azt sem a munkavállaló határozza meg, hogy milyen műszaki paraméterekkel rendelkező berendezéseket kezel, azok milyen értékűek vagy, hogy a termelési folyamat milyen minőségi és mennyiségi kritériumok szerint halad. Nem utolsó sorban a munka végzése munkáltatói utasításhoz kötött. Továbbá egy ilyen módon meghatározott környezetben a munkáltató jogosult megtenni azokat az intézkedéseket, amik csökkentik a kár bekövetkeztének kockázatát (többek között a munkafolyamatok megváltoztatásával, az ellenőrzéssel, a biztonsági előírások betartatásával, biztosítás megkötésével).

Összegzésként megállapítható, hogy az üzemi kockázat mint a limitált felelősség általános jogalapja a XX. század utolsó harmadában épült be a német bírói gyakorlatba.

²³ Kohte 1981. i.m. 235.

²⁴ Kohte 1981 i.m. 226., Krause i.m. 577., Martin Ahrens: Arbeitnehmerhaftung bei betrieblich veranlasster Tätigkeit. In: DB, 1996/18, 934–938., 935.

Először csak a kár előidézésére tipikusan alkalmas tevékenységek kapcsán jut szerephez. Majd a jogalap alkalmazási köre, így a limitált felelősség kerete is kitágul. Mára átfogja valamennyi, az üzem érdekében végzett tevékenységet, amely fogalom alatt a jelen joggyakorlat szerint olyan tevékenységet kell érteni, amelyet a munkavállaló a munkaszerződés alapján vagy a munkáltató érdekében végez. A tevékenység gyakorlásának közele kapcsolatban kell állnia az üzemmel, illetve az üzem hatáskörével.²⁵ Nem állapítható meg az összefüggés a munkavégzés és a munkáltatói érdek között, ha a károkozásra az üzemi jelenlét csak alkalmat teremtett. Tehát a pusztán időbeli vagy térbeli összefüggés nem elégséges.²⁶

3. Az üzemi kockázat jogintézményének jogalkalmazási kapcsolódásai

A tanulmány e pontja az üzemi kockázat egyes jogalkalmazási kapcsolódásait hivatott bemutatni. Első lépésben a korlátozott kárfelelősség jogalapjának alkotmányjogi gyökereit vizsgáljuk meg. Ugyanis a munkavállaló egyes alapjogaiból is az következik, hogy nem feleltethető meg az alkotmányos követelményeknek egy olyan felelősségi struktúra, amely a munkáltatói kárviselés beszámítását mellőzve a munkavállaló egyoldalú és teljes terhelésén alapul. Ebben a körben egyes alapjogok magánjogba történő horizontális behatása kerül előtérbe (*Drittwirkung*). Majd a jogintézmény és a vétkesség kapcsolatát mutatjuk be. Azt vizsgáljuk, hogy a gondatlanság egyes fokai kapcsán milyen intenzitással jelenik meg az üzemi kockázat intézménye. Harmadik lépésként a bírói gyakorlatba történő integrálás jogi eszköze kerül a figyelem középpontjába. Végül pedig a jogintézmény vétkességet és felelősséget befolyásoló hatására helyezzük a hangsúlyt.

3.1. Az üzemi kockázat mint az alkotmánykonformitás garanciája

Az Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht*) gyakorlata szerint az alapjogi normák nem pusztán az egyén állammal szembeni, szubjektív védelmi jogát jelentik. Ezen túlmenően azok megtestesítenek egy objektív értékrendet is, ami – mint alkotmányjogi alapdöntés – valamennyi jogterület számára iránymutatásul szolgál mind a jogalkotó, mind pedig a jogalkalmazó tekintetében. Így a polgári jogi szabályok sem állhatnak szemben azokkal az elvekkel, amelyek az alapjogokban testesülnek meg. Ez mindenekelőtt érvényes azokra az előírásokra, amelyek kényszerítőek, és így a privátautonómiát is korlátozzák.²⁷

A BAG meglehetősen későn nyúl a korlátozott kárfelelősség és vele együtt az üzemi kockázat alapjogi kapcsolódásához. A felelősségkorlátozás jogi alapjának alkotmányjogi

²⁵ Günter Schaub – Ulrich Koch – Rüdiger Linck: *Arbeitsrechts-Handbuch*. München, Verlag C.H. Beck, 2005, 438.

²⁶ Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht i.m. 831., Hansjörg Otto – Roland Schwarze: *Die Haftung des Arbeitnehmers*. Karlsruhe, VVW, 1998, 81–85.

²⁷ Erfurter Kommentar zum Arbeitsrecht, 12. Auflage, 2012, zu GG Art. 2 (Schmidt) Rn. 31–32. (www.beck-online.de)

értékelése először a BAG 12.10.1989 8 AZR 276/88 számú határozatában jelenik meg. A BAG a munkavállaló pénzügyi megélhetését veszélyeztető teljes kártérítési kötelezettség, a bér és az általános személyiségvédelem közötti összefüggésre utal. Hivatkozik a német alkotmány (*Grundgesetz* továbbiakban GG) alapjogi kartája által deklarált általános cselekvési szabadságra [GG 2. § (1) bek.], megjelölve egyúttal az emberi méltósághoz fűződő jogot [GG 1. § (1) bek.] is. Eszerint mindenkinek joga van személyiségének szabad kifejtésére, feltéve, hogy az mások jogait nem sérti, illetve nem ütközik az alkotmányos és erkölcsi rendbe. Ez az alapjog egyrészt megtestesíti a munkáltató gazdasági tevékenységére irányuló szabadságát, valamint arányos mozgásteret biztosít annak vállalkozási kezdeményezésének szabad kifejlődésére. Másrészt pedig védi az általános személyiségi jogot (*allgemeine Persönlichkeitsrecht*), ezáltal pedig a munkavállaló személyiségének szabad kibontakozását. Ez éppen a munka világának modern alakulására és az ahhoz kapcsolódó veszélyekre tekintettel nyeri el jelentőségét. A BAG 12.06.1992 GS 1/89. számú határozata már a munkavállaló szabad hivatásgyakorlásához fűződő jogára [GG 12. § (1) bek. 2. mondat] is tartalmaz utalást. Eszerint egy korlátozásoktól mentes felelősségi alakzat a munkavállalói oldalon mind a személyiség szabad kifejlődéséhez való jogba, mind pedig a hivatásgyakorlásához fűződő jogba aránytalan behatolást jelentene. A hivatásgyakorlás szabadságához fűződő jog a személyiségi jog megvalósulásának lényeges részét képezi. Megtestesíti az általános életszükségletek és az egzisztenciális minimum biztosításának igényét. Ezek az emberhez méltó élet legalacsonyabb szintű feltételeiként jelennek meg, összefüggésben a GG 20. §-ának (1) bekezdésében foglalt szociális állam konstrukciójával. A szabad hivatásgyakorlás joga aránytalan mértékben kerül korlátozásra akkor, ha a munkaviszonyban a viselt általános kárrögzítés el nem várható anyagi terheléshez vagy a munkavállaló egzisztenciális helyzetének veszélyeztetéséhez vezethet. Erre akkor kerülne sor, ha a munkavállaló a legcsekélyebb károkozásért is helytállási kötelezettséggel tartozna. Összefoglalva a munkavállaló kárfelelősségének intézménye – teljes kárfelelősség esetén – a munkáltató oldalán érintené a gazdasági cselekvési és tevékenységi szabadságot, míg mind a munkáltató, mind pedig a munkavállaló oldalán kihatna a személyiség szabad kifejlődéséhez és a foglalkozás gyakorlásának szabadságához fűződő jogra.²⁸ A BAG 27.9.1994 GS 1/89 (A) számú határozatában az alkotmányjogi dimenzió már kevésbé hangsúlyozott. Az indokolás szerint a törvényalkotónak a felelősségre vonatkozó szabályok kialakításánál mindenképpen figyelembe kell vennie a felek alapjogi pozíciójának kiegyensúlyozatlanságát.²⁹

3.2. Üzemi kockázat és gondatlanság: a limitált kártérítés kerete

A limitált felelősség jogalapja, illetve az ahhoz kapcsolódó alkalmazási kör – ahogyan az a bírói gyakorlat jogtudománnyal való összefonódásának bemutatása kapcsán láthatóvá vált – a mai konstrukció kialakításáig többször változott. Ennek vizsgálata mellett az sem hagyható figyelmen kívül, hogyan formálódtak a gondatlanság körében megjelenő koncepciók. A tanulmány ezen alpontja az üzemi kockázat és a vétkesség kapcsolatára

²⁸ Otto-Schwarze i.m. 36.

²⁹ Otto-Schwarze i.m. 36.

irányítja a figyelmet. Azaz arra helyeződik a hangsúly, hogy a gondatlanság mely esetköreiben és milyen intenzitással kerül beszámításra maga a jogi konstrukció.

1957 előtt – még a RAG gyakorlatában – a gondatlanság két pilléren nyugszik: az egyszerű gondatlanságon, illetve a súlyos gondatlanságon (*grobe Fahrlässigkeit*).³⁰ Limitált kártérítésre természetesen csak az előbbi kategóriában kerülhet sor.

A gondatlanság hárompilléres szerkezete 1957 után kerül kialakításra.³¹ Eszerint a munkavállaló teljes terjedelemben helytállni tartozik súlyosan gondatlan károkozás esetében. Közepes fokú gondatlanság (*mittlere Fahrlässigkeit*) fennforgásakor az eset összes körülményét értékelve a munkáltatóval való kármegosztás irányadó, figyelemmel a méltányossági és beszámítási szempontokra. A legkönnyebb fokú gondatlanság (*leichteste Fahrlässigkeit*) esetében pedig kizárásra kerül a kártérítés, azaz a kárt teljes egészében a munkáltató viseli.³²

1983-ban a joggyakorlat ismételten a kétpilléres koncepció felé mozdul el. A BAG 23.3.1983 7 AZR 391/79. számú határozata a kár előidézésre alkalmas tevékenységek esetében mentesíti a munkavállalót a kártérítés alól enyhe és közepes fokú gondatlanság esetében. Ekkor ugyanis a munkavállaló vétkességének foka – elszakadva a polgári jogi terminológiától – nem minősül súlyosnak (*nicht schwere Schuld*). Tehát valamilyen kár, amelyet a munkavállaló sem nem szándékosan, sem nem súlyosan gondatlanul nem okozott, a munkáltató üzemi kockázatához tartozott.³³ A BAG indokolásában utal arra, hogy a munkáltató az üzemi munkamegosztásra tekintettel a munkavállalót munkaszpecifikus veszélynek teszi ki. A munkamegosztás módja és formája, valamint az üzemi szervezet kialakítása a munkáltató érdekkörébe esik. Az üzemi- és munkaszervezet a munkáltató képes meghatározni, figyelemmel annak utasításadási jogára, illetve tulajdonosi pozíciójára. Minderre a munkavállalónak alapvetően nincs befolyása. A munkáltató van leginkább abban a helyzetben, hogy mind technikai, mind pedig szervezeti intézkedésekkel az üzemspecifikus kockázatot uralja, illetve, hogy a kárt magát biztosítsa. Az üzemi munkamegosztás nem vezethet ahhoz, hogy a munkáltató a kockázatot áthárítsa a munkavállalóra. A kár nagysága elsődlegesen a technikai és szervezeti kialakítástól függ. Nem hagyható továbbá figyelmen kívül, hogy a technológiai fejlődés minden gazdasági ágazatban ahhoz vezet, hogy a munkavállalók az értékes gépek üzembe helyezésével egyre magasabb kockázatot viselnek. Ezzel szemben a munkáltató a technikai racionalizálással bérköltséget takarít meg.

A bírói gyakorlat 1987-ben mégis visszatért a gondatlanság hárompilléres szerkezetéhez. A BAG 24.11.1987 8 AZR 66/82. számú határozata szerint nem lehet kizárni a munkavállaló felelősségét rendes (közepes fokú) gondatlanság (*normale Fahrlässigkeit*) ese-

³⁰ Otto-Schwarze i.m. 8.

³¹ BAG 19.3.1959 AP 8 zu § 611 BGB. számú határozat.

³² Arbeitsrechts-Handbuch i.m. 436.

³³ Arbeitsrechts-Handbuch i.m. 436.

tében.³⁴ Ezek után ez a struktúra határozza meg a gondatlanság esetköreit. Erre tekintettel a kártérítés limitálásának jelenlegi szabályai a következőképpen alakulnak. Súlyos gondatlanság esetében – főszabály szerint – a munkavállaló a kár teljes egészéért köteles helyt állni. A német jog által megkülönböztetett közepes mértékű gondatlanság esetében a kár megoszlik a munkáltató és a munkavállaló között. A bíróság az eset összes körülményének mérlegelésével határozza meg, hogy a felek milyen arányban kötelesek a kárt viselni, figyelemmel a méltányossági és az észszerűségi szempontokra. A bíróság többek között értékeli a munkavállaló vétkességét, a tevékenység kár előidézésre alkalmas voltát, a munkáltató által a kár kalkulálhatóságát, illetve annak biztosítással történő fedezését, a kockázati prémiumot (a munkavállaló által vállalt megemelkedett kockázat munkabérben való ellentételezése), a munkavállaló munkaviszonyának tartamát, a munkavállaló életkorát, annak családi viszonyait és eddig tanúsított magatartását (BAG 23.1.1997 8 AZR 893/95. számú határozat).³⁵ A gondatlanság legenyhébb foka esetében pedig a munkavállaló nem tartozik helytállási kötelezettséggel. A felelősség limitálásának így formálódott tételei *klaudikálóan kőgensek*, tehát attól a munkavállaló terhére sem munkaszerződésben, sem pedig kollektív szerződésben eltérni nem lehet (BAG 5.2.2004 8 AZR 91/03. számú határozat).

A hárompilléres koncepcióval támasztott kritika középpontjában az áll, hogy a munkavállaló a munka teljesítése során – tekintettel az emberi tökéletlenségre – elkerülhetetlenül követ el kisebb hibákat. Következésképp nem elfogadható az álláspont, ami szerint már könnyű vagy közepes fokú gondatlanság esetében is felelősséggel tartozik a munkavállaló. Ennek azért sincs létjogosultsága, mert szabály szerint nem kerül sor kiegészítő bérelemmel való ellentételezésre.³⁶ A kétpilléres koncepció támadható pontja ugyanakkor annak belátása, hogy az a munkavállalót tudat alatt ösztönözheti kisebb fokú hanyagságok tanúsítására.

Összegzésként általánosságban megállapíthatjuk, hogy az üzemi kockázat intézménye egyrészt csökkentheti, másrészt pedig akár nullára is redukálhatja a kártérítés összegét. Az intézmény a vétkesség fokával fordítottan arányos. Így minél kisebb mértékben gondatlan a munkavállaló, annál nagyobb teret enged a bírói mérlegelés az üzemi kockázat értékelésének, tehát annál kisebb kárrész hárul a munkavállalóra. A jogfejlesztés eredményeképpen távol az üzemi kockázat beszámításának határa, ugyanis jelen szabályok szerint az meghatározott esetekben (ld. 4.4.) még a súlyos gondatlanság esetében is beszámítást nyer.

3.3. Az üzemi kockázat jogtechnikai megoldása

Kiindulópontunk szerint a jogalkotás, illetve a bírói jogfejlesztés hivatott a munkajog, illetve az alkotmányjog szabta követelményeknek megfeleltetni a szolgálati szerződést mint munkaszerződést. Megállapítottuk, hogy a munkavállaló munkáltatóval szemben fennál-

³⁴ Otto-Schwarze i.m. 12–13.

³⁵ Kai Altemann: *Die betriebliche Praxis der Arbeitnehmerhaftung*. Aachen, Verlag Shaker, 1995, 72., Gamillscheg-Hanau i.m. 77., Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht i.m. 831–834.

³⁶ Lipppeheide i.m. 724.

ló, vétkességi alapú felelőssége kapcsán ún. rejtett joghézag áll fenn, amelynek feloldása törvényi szabályozás híján a bírói gyakorlatban megy végbe. Ehhez kapcsolódva ennek az alpontnak a középpontjában a jogfejlesztés jogtechnikai eszköze, az *analógia legis* áll. Eszerint a joghézag kitöltésére olyan tényállást hívunk segítségül, amely legalább egy lényeges elemében hasonlóságot mutat a nem szabályozott esettel. Láthattuk, hogy az üzemi kockázat mint jogirodalmi álláspont öltött formát. Jogalapot teremt a kártérítés limitálására az azal, hogy a munkáltató oldalán – szemben a munkavállaló vétkességével – beszámítási alapot nyújt azon körülményekért, amelyek pusztán a munkajogviszony természetéből folynak. Most ennek joggyakorlatba való integrációjának eszközét mutatjuk be.

A BGB 254. § szabályozza a károsulti vétkes közrehatást.³⁷ A BGB 254. § *közvetlen (direkt) alkalmazása* során azt vizsgálják, hogy a munkáltató vétkesen közrehatott-e a kár keletkezésében, illetve eleget tett-e kárenyhítési kötelezettségének. A törvényhely ezzel összefüggésben ír elő kármegosztást. Ennek értelmében a károsult (munkáltató) maga viseli a kárnak azt a részét, ami abból származik, hogy ő maga a forgalomban megkövetelt gondosság szerint elvárható magatartást elmulasztja tanúsítani. A károkozótól (munkavállalótól) csak az ezt meghaladó részben követelheti kárának megtérítését. Így minősül többek között tipikusan a munkavédelmi előírások megszegése, hibás gépek üzembe helyezése, helytelen utasítás adása, nem megfelelő szakmai ellenőrzés.³⁸

Ehhez képest a BGB 254. §-ának *analógia útján való alkalmazása* során a vétkességet, mint a szakasz egyébként szükséges tényállási elemét, nem vizsgálják. Viszont ezen hivatkozással számítják be a munkáltatói oldalon az üzemi kockázatot, amelynek alapján a keletkezett kárért, illetve annak egy részéért a munkáltató vétkességétől függetlenül is helytállni tartozik.³⁹

A tényállások megítélése során szükséges figyelemmel lenni a kétszeres értékelés tilalmára. Tehát az a körülmény, amely már, mint közrehatás minősített, nem vehető figyelembe az üzemi kockázat vizsgálata során.⁴⁰ Amennyiben pedig a bíróság egy tényállási elemet mint vétkességet csökkentő körülményt vizsgált, úgy az nem értékelhető közrehatásként is.⁴¹ A munkáltató vétkességtől függetlenül megállapított üzemi kockázata (illetve vétkes közrehatása) és a munkavállaló vétkessége egymással szemben kerül elszámolásra.⁴²

3.4. Az üzemi kockázat finomítása a joggyakorlatban

Az üzemi kockázat kihat mind a vétkességre, mind pedig a felelősségre (*verschuldens- und haftungsmindernde Wirkung*). Az intézmény vétkességre kiható hatása a vétkesség „relatívává válásával” kapcsolódik össze. A munkavállaló magatartása, illetve vétkessége

³⁷ BAG 27.9.1994 GS 1/89 (A) számú határozat.

³⁸ Kohte 1983 i.m. 1607.

³⁹ BAG 27.9.1994 GS 1/89 (A) számú határozat.

⁴⁰ Krause i.m. 584.

⁴¹ Kohte 1983 i.m. 1607.

⁴² Raimund Waltermann: Risiko- und Verantwortung nach den Grundsätzen der beschränkten Arbeitnehmerhaftung. In: RdA 2005/2, 98–109., 99.

adott körülmények között – például a kezdő munkavállaló tapasztalatlansága esetén – eltérően minősülhet a munkáltatóval és más forgalmi résztvevővel szemben. Amíg magatartása harmadik személy tekintetében például súlyosan gondatlan, addig munkáltatójával szemben – az általa vállalt magasabb kockázatra, a munkavállaló tapasztalatlanságára tekintettel – csak közepes fokban gondatlan. Ennek oka, hogy a munkáltató oldalán ilyenkor megemelkedik a vállalt üzemi kockázat mértéke. Ebben a körben értékelhető többek között a munkavállaló túlterheltsége, túlhajszoltsága, az adott munkahelyi szituációban megemelkedett stressz.⁴³ A következő jogeset a konstrukció jobb megvilágítására szolgálhat.

A BAG 23.3.1983 7 AZR 391/79. számú határozatának tényállása szerint a munkavállaló egy brémai húsüzem alkalmazásában gépjárművezetőként kezdett dolgozni röviddel azt követően, hogy megszerezte a jogosítványt. A munkába lépéskor a gépkocsipark vezetőjétől kapott ugyan általános utasításokat, kitanításra az általa vezetett gépjármű sajátosságait, valamint a helyi viszonyokat illetően már nem került sor. Különösképp arról sem tájékoztatták a munkavállalót, hogy 200-300 m-re a telephelytől van egy vasúti átjáró, ami csupán 3 m magas. A munkavállaló próba gyanánt elkísért egy másik vezetőt Kölnbe, visszafelé pedig már mintegy 4 és fél órát maga vezetett. Röviddel alkalmazása után a munkavállaló azt a feladatot kapta, hogy egy pótkocsi teherautót a telephelyen máshova helyezzen át. Ennek magassága 3,65 m volt. A munkavállaló úgy érezte – mint ebben a feladatban még gyakorlattal nem rendelkező –, hogy a gépjármű hosszára, illetve a parkoló gépjárművekre tekintettel nem tudja a telephelyen megoldani a feladatot. Ezért a gépjárművel kihajtott a telephelyről, hogy jobb pozícióba kerülve könnyebben tudjon manőverezni. Ehhez végighaladt az utcán, ahol egy éles jobb kanyar után következett a 3 m magas vasúti felüljáró, ahol egyébként már a munkáltató több sofőrje bera-
gadt a gépjárművel. Erre már a telephelynél a magasságot is tartalmazó közlekedési tábla figyelmeztette a dolgozókat. A munkavállaló – a gépjármű vasúti felüljáróba való bera-
gadása folytán – jelentős kárt okozott a munkáltatónak. A tartományi bíróság szerint a sofőr nem ellenőrizte a magasságot, illetve figyelmen kívül hagyta a figyelmeztető táblákat. Ennek folytán magatartása súlyosan gondatlanként lenne minősíthető. Súlyos gondatlanság esetében azonban mind az objektív, mind a szubjektív körülményeket értékelni kell. Ennek megfelelően a tartományi bíróság helyesen arra alapítja döntését, hogy a munkavállaló vétkességének foka nem éri el azt. Ebben a körben ugyanis a bíróság a káreseménnyel összefüggő szubjektív körülményként a munkavállaló javára értékelte a hiányzó gyakorlatot, valamint a gépjárművel kapcsolatos jártasság hiányát.⁴⁴

Az üzemi kockázat felelősségcsökkentő hatása azt jelenti – ahogyan arra már kitértünk –, hogy a BGB 254. §-ának analóg alkalmazása alapján a kár egy részét vagy egészét a munkáltató viseli. Ennek mind enyhe, mind közepes, mind pedig súlyos gondatlanság esetében helye van, illetve helye lehet. Ekként minősül például, ha a gépkezelő munkavállaló súlyos hibája azért eredményez nagy összegű kárt, mert maga a gép különösen

⁴³ Kohte 1983 i.m. 1605–1606., Gamillscheg–Hanau i.m. 74–75., Döring i.m. 127.

⁴⁴ Kohte 1983 i.m. 1606.

értékes. Ebben az esetben a magatartás – akár egy harmadik személlyel, akár a munkáltatóval szemben is – súlyosan gondatlanként értékelt, ugyanakkor ennek ellenére indokolt a csökkentés. Hiszen az a körülmény, hogy a munka során igénybe vett gép értékes, mindenekelőtt a munkáltató üzemi kockázatának körében értékelendő.⁴⁵

Már utaltunk arra (ld. 4.2.), hogy súlyos gondatlanság esetében korábban teljes kártérítésnek volt helye. A hatályos bírói gyakorlat szerint ugyanakkor ebben a körben is érvényesülhet az üzemi kockázat. Ugyanis a BAG 23.01.1997 8 AZR 893/95. számú határozata szerint nem kizárt súlyos gondatlanság esetében sem a kártérítés mértékének korlátozása. Az eset összes körülményének mérlegelése során az a körülmény hangsúlyos, hogy a munkavállaló keresete és a tevékenységgel vállalt kárkockázat között egyértelmű aránytalanság áll-e fenn. A BAG 12.10.1989 8 AZR 276/88. számú határozatának indokolásában – a súlyos gondatlanság kapcsán – a bíróság kifejti, hogy az üzemi kockázat mindaddig alárendelt szerepet játszik, amíg a keletkező kár mértéke nem veszélyezteti a munkavállaló egzisztenciáját. Tehát mindaddig, amíg a munkavállaló abban a helyzetben van, hogy béréből fedezni tudja a kárt, nincsen nyomós ok arra nézve, hogy szociális megfontolásból korlátozzák a kártérítést. Továbbá utal a bíróság arra, hogy öszszegszerű korlátozást csak a jogalkotó határozhat meg. Ehhez képest ugyanakkor a LAG München 27.07.2011 11 Sa 319/11. számú határozatában már úgy foglal állást a tartományi bíróság, hogy a munkáltató kártérítési igénye a súlyosan gondatlanul közlekedési balesetet okozó gépjárművezető munkavállalóval szemben rendszerint 3 havi bruttó keresetre korlátozott.

Kérdésként vethető fel, hogy a munkáltató pontosan megfogalmazott szolgálati utasítással képes-e a felelősségkorlátozás, illetve az üzemi kockázat határait elmozdítani. Ez a probléma a LarbG Mainz 26.01.2011 7 Sa 638/10 számú határozat kapcsán is megjelent. A tényállás szerint a munkavállaló ápolóként dolgozott. A munkáltató profilja mobil beteg- és idősgondozással kapcsolatos feladatok ellátása. A munkavállaló a munkáltató szolgálati gépjárművében okozott kárt. A munkáltató arra hivatkozott, hogy a munkaszerződés egy speciális szolgálati utasítást határozott meg, amely szerint a munkavállalónak tilos a szolgálati gépkocsival tolatni, amennyiben nincs jelen egy másik személy (pl. kísérő, járókelő), aki gépjárművön kívül gondoskodik a biztonságos eligazításról. Kivétel e szabály alól a parkoló öbölbe való beállítás, ha a tolatás sürgősen szükséges és a vezető különös gondosságot tanúsít. A bíróság kifogásolta a szolgálati utasítás nem világos voltát, ami tartalmilag sem összeegyeztethető egy mobil beteg- és idősgondozással foglalkozó ápoló személy napi munkájával. Harmadik személyek bevonása további kockázatot eredményez, hiszen például az egyes járókelők képességei egyébként is különbözők. Éppen ezért a szolgálati utasítás relevanciáját a felelősség tekintetében az elsőfokú és a másodfokú bíróság is elutasította. Az eljáró bíróságok a felperes vétkességét könnyű fokúnak ítélték meg. A jogesetből az a következtetés vonható le, hogy a felelősséget korlátozó bírói gyakorlattól munkáltatói utasítással sem lehet a munkavállaló hátrányára eltér-

⁴⁵ Kohte 1983 i.m. 1606–1607., Gamillscheg–Hanau i.m. 75.

ni.⁴⁶ Megállapítható, hogy a szolgálati utasítások a belső üzemi folyamatokat rendezik és strukturálják, de azok nem eredményezhetnek eltolódást az üzemi kockázat viselésében. Továbbá érdemes kiemelni, hogy a GewO 106 §-ából, illetve a BGB 315. §-ából következik ugyan a felelősségkorlátozás munkáltatói utasítással történő csökkentése, de az előbbi jogeset is azt mutatja, hogy ilyenfajta gyakorlat az utasításadás kontrollját jelentő eszközök ellenére is nyilvánvaló jogbizonytalanságot eredményezne.^{47 48}

Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a munkáltató utasításadási jogát gyakorolva szoríthatja a legalacsonyabb szintre magát a kárrizikót.⁴⁹ Amennyiben a munkáltatói utasítás szándékos megsértése nem vezetne teljes kártérítéshez, úgy a felelősség intézményének tartalma puhulna fel.⁵⁰

4. Záró gondolatok

Összegzésképpen a vizsgált német jogintézmény azon vonásai kerülnek kiemelésre, amelyek a munkavállaló kártérítési felelősségének magyar modelljéhez képest nagyfokú eltérést jelentenek. Figyelemmel arra, hogy a tanulmány által csak egyes kérdéskörök kerültek megvizsgálásra, az így összefoglalt lista nem törekszik a teljesség igényére.

Egyrészt a limitált kártérítés német konstrukciójának kialakítása nem jogalkotói, hanem jogalkalmazói úton megy végbe. A kártérítés korlátozásának jogi alapja, vagyis az üzemi kockázat intézménye rugalmas rendszert biztosít. Ehhez kapcsolódóan a bírói mérlegelés jut kiemelkedő szerephez, amelynek keretében a munkavállalói és munkáltatói oldalon fennálló – vétkes, illetve attól független – körülmények egymással szemben való elszámolásával kerül meghatározásra a kártérítés összege. Lényeges különbség, hogy olyan kárplafon, amely a munkavállaló átlagkeresetének hányadában határozná meg a kártérítés maximális összegét, szokásjogi úton sem kerül kialakításra.⁵¹

Másrészt ki kell emelni, hogy a gondatlanság fogalomköre a magyar modellhez képest eltérő. A német bírói gyakorlat egy olyan hárompilléres szerkezetet helyez a jogalkalmazás középpontjába, amely a gondossági kötelezettség megsértésének súlya szerint

⁴⁶ Juris Praxis Report Arbeitsrecht 33/2011 Anmerkung zu ArbG Mainz, Urteil vom 26.01.2011, 7 Sa 638/10 von Prof. Dr. Wolfhard Kohte.

⁴⁷ A GewO 106. §-a a munkáltató utasításadási jogáról rendelkezik. Így a munka teljesítésének helyét és idejét méltányos mérlegelés alapján meghatározhatja a munkáltató, amennyiben ezek a feltételek nem kerülnek megállapításra a munkaszerződésben, az üzemi megállapodásban vagy az alkalmazandó kollektív szerződésben, illetve törvényi rendelkezésben. Mindez irányadó a munkavállaló üzemben tanúsított magatartásának tekintetében is. A BGB 315. §-a az egyoldalú teljesítés-meghatározásról rendelkezik, tekintettel a méltányos mérlegelés elvére.

⁴⁸ Juris Praxis Report Arbeitsrecht 33/2011 Anmerkung zu ArbG Mainz, Urteil vom 26.01.2011, 7 Sa 638/10 von Prof. Dr. Wolfhard Kohte, Vö. Waltermann i.m. 106.

⁴⁹ Krause i.m. 583.

⁵⁰ Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht: i. m. 832.

⁵¹ Ld. LAG München 27.07.2011 11 Sa 319/11. számú határozat.

differentiált. Könnyen belátható, hogy ebben a rendszerben az egyes magatartásformák vétkessége sokkal árnyaltabban ítéltető meg. Az egyes vétkességi fokokhoz eltérő mértékben rendelik hozzá az üzemi kockázatot. Ki kell emelni, hogy az üzemi kockázat nemcsak a kártérítés korlátozását, hanem annak teljes redukcióját is eredményezheti.

* * *

The employee's liability based on delinquency: the risk of damage as a legal basis for the rules of liability limitation in the German law

The topic of this article is the employee's liability based on delinquency against the employer in the German labour law. It focuses on the legal basis and operation of the liability limitation in particular on the legal institution of the risk of damage (Betriebsrisiko) developed by the jurisprudence and the legal practice. The risk of damage's fundamental importance is that it creates on the employer's side – irrespective of culpability – obligation to wear the certain part of the damages in case of damage caused by negligence. Emphasis is put on – among other things – the constitutional structure of the legal institution, its relation to the concepts of negligence, its legal instrument of integration to the legal practice and its influence on culpability and liability.